

U ovom članku opisujem proces za koji primjećujem da je u većoj ili manjoj mjeri prisutan u mnogim obiteljima. Ako se ne prepoznajete do neke mjere u tome, vjerojatno ste imali iznadprosječno kvalitetan odgoj. U tom slučaju, ovaj članak može vam pomoći u razumijevanju ponašanja drugih ljudi.

Zbog uvjetovanja ljubavi i nezrelosti vlastitih roditelja, većina ljudi do neke mjere nauči povezivati ljubav sa podređenošću i igrama moći, što je razlog nesvjesnim otporima prema intim--nosti i otvaranju drugoj osobi.

Roditelj koji se boji da ljubav znači ropstvo, bojat će se u potpunosti voljeti čak i svoje dijete, posebno zato jer su djeca 'po definiciji' zahtjevna. Tada će roditelj vjerovati u svoje pravo, pa i smatrati prioritetom, da 'nauči dijete da ne može biti sve po njegovom', čak i kad se radi o djetetovim prirodnim potrebama i malim željama. To je još uvijek prilično uobičajen pristup u odgoju.

Roditelj može čak i prirodno dječje nezrelo ponašanje shvaćati kao nešto pogrešno i neprih-vatljivo, stvarajući negativan stav prema djetetovoj osobnosti, što je rezultat kombinacije slijedećih uzroka:

- nezrelog očekivanja savršenstva od drugog ljudskog bića (koje je još jače jer se od djeteta očekuje puno više ljubavi i dobrih osobina nego od stranaca),
- projekcije osjećaja prema vlastitim roditeljima (naročito ako su oni bili nezreli i osoba se postavljala u roditeljsku ulogu prema njima),
- projekcije negativnih osjećaja prema vlastitom unutarnjem djetetu i njegovim potrebama i zahtjevima.

Roditelj kod kojeg su ove karakteristike prisutne može se početi doživljavati kao žrtva kad njegova očekivanja nisu ispunjena, te pripisivati djetetu prkos i negativne namjere, što postaje sve naglašenije kako se odnos pogor-šava (što je za očekivati ako dijete nije previše uplašeno da ne pokazuje otpor).

Na dijete je to strahoviti pritisak i ono reagira konfliktom između ljubavi i slijepog povjerenja, te bijesa i želje za dokazivanjem. Ako istražimo oba ta osjećaja, vjerojatno ćemo ih opisati otprilike na sljedeći način: ili su oni u pravu, tj. sa mnom nešto nije u redu; ili nisu u pravu, ne vole me i okrutno se pona-šaju – ali što to govori o meni ako moram živjeti u takvim uvjetima? – u oba slučaja, zaključak je djeteta da ne zaslužuje ljubav.

(U transakcijskoj analizi, osoba se s vremenom počne sve više prikla-nja-ti jednom od ta dva zaključka, što vodi fiksiranim 'životnim pozicijama': + / - (ja sam OK, drugi nisu OK) ili - / + (ja nisam OK, drugi jesu), uz mnogo rijeđe mogućnosti - - (niti ja nisam OK, niti drugi) i + + (poželjna i zdrava pozicija, tj. ja sam OK, a i drugi su)). Suvišno je reći da su obje samo maske. Moje je mišljenje da domi-nacija jedne od tih pozicija postoji samo u vanjskom ponašanju, dok je ispod površine i dalje prisutna unutarnja borba.)

Na taj način dijete tako i samo stvara zaključak da je ljubav ropstvo i počinje se bojati poniženja i stida ako si doz-voli da voli (pritom poniženje ne bi proizlazilo samo iz ponašanja druge osobe, nego i od negativnog stava prema sebi kao posljedica prethodnog zaključka), te se tako obrazac prenosi u njegov život i na slijedeće generacije.

I kod djeteta i kod roditelja u takvoj situaciji s vremenom će se razviti otpor čak i bilo kakvom pokušaju mirnog razgovora i razumijevanja, iz straha da će bilo kakav stupanj pomirenja i razumijevanja voditi ponovnom poniženju i ropstvu. Pogotovo je u takvim okolnostima teško priznati svoju ulogu u problemu, zbog težine emocija i energije koju ulažemo da odgovor-nost prebacimo na drugu osobu kako bi izbjegli osjećaj krivnje i osvješ-tavanje onog dijela sebe koji je u strahu da s nama nešto nije u redu.

Taj dječji dio nas, koji svijet vidi crno-bijelo osjeća da je ili ono u pravu ili druga osoba, prema tome ako priznam svoj dio pogreške, ja sam loš, što vodi ne samo aktiviranju osjećaja krivnje, stida i manje vrijednosti, nego dijete vjeruje da bi to značilo da bi moralo dopustiti nastavak ponižavanja.

Tog konflikta se ne možemo riješiti sve dok ne prihvatimo i iscijelimo i onaj najčešće duboko potisnut dio koji osjeća da smo mi ti s kojima nešto nije u redu – iz čega slijedi da ne zaslužujemo ljubav, da smo manje vrijedni, lošiji od svih drugih – lako je to povjerovati u vrlo ranoj dobi, kad su svi oko nas veliki kao kuća i samouvje-reno se ponašaju. (Nezreli roditelji to potiču naglašava-njem svoje moćnije pozicije kroz suptilno potcjenji-vanje djeteta, pa i otvorenim izricanjem negativnog mišljenja o djetetu.)

Dok god taj dio nas postoji, te emocije će s vremena na vrijeme dolaziti bliže površini, na što ćemo reagirati automatskim osnaživanjem one suprotne podosobnosti. Ključna greška je u pokušavanju da se napravi izbor između jednoga i drugoga. Ako to pokušavamo, konflikt neće biti riješen zato što niti jedan od njegovih dijelova nije dio našeg istinskog identiteta. U Soulworku se konflikt rješava tako da se, istražujući obje strane zajedno, postupno približavamo otkrivanju uzroka rascjepa i našeg izvornog identiteta, koji je prekriven dubokim osjećajem 'ja ne mogu biti ja'.

Čini mi se logičnim da bilo kakva neravnoteža prema jednom obliku nezrelog ponašanja ima svoju protu-težu u suprotnoj tendenciji, koja je potisnuta. Drugim riječima, naizgled popustljiva i slaba osoba najvje-ro-jatnije potiskuje duboke osjećaje agresije i neprijateljstva, a agresivna osoba potiskuje strah i nesigurnost. Rjeđe se događa da se radi o konfliktu između zrelog i nezrelog dijela ličnosti (npr. pušenje, ovisnost o hrani i sl); u tom slučaju vjerojatno postoji još dublja razina konflikta, koje je konkretno nezrelo ponašanje samo površinski izraz.

Isti proces se aktivira ne samo u odnosu s roditeljima (premda je tada u pravilu najjači) nego u svim drugim situacijama koje podsjećaju na izvorne okolnosti, čak i ako je jedina sličnost u postojanju moguć-nosti da možda nismo u pravu.

Svi su ovi procesi vrlo suptilni, osim u trenucima krize, i većina ljudi se voli zavaravati da kod njih ne postoje samim time što su ih prilično rijetko svjesni.

Dijete čiji su roditelji izrazito nezreli osjećat će se gurnuto u ulogu roditelja, što izaziva ljutnju, težak osjećaj odgovornosti, koji vodi krivnji, (te sve jače osuđivanje roditelja, ovisno o tome koliko si osoba dopušta to osjetiti). S obzirom na dječju sklonost crno-bijelim zaključcima i generalizaciji, to vodi proširivanju negativnog stava na okolinu i sve tuđe iracionalne postupke, rezultat čega je nezdravo moraliziranje. Isprazni intelektualizam jedna je od varijanti ove situacije – bijeg u intelekt od emocija, čije osjećanje i izražavanje osoba nauči doživljavati kao slabost i nezrelost. Komplementarno ponašanje moraliziranju je kriminal – čin prkosnog djeteta

koje svu odgovor-nost prebacuje na okolinu i opravdava svoje ponašanje osjećajem nemoći da dobije ono što mu je potrebno u nepravednom svijetu.

© Kosjenka Muk, 2005., www.centar-angel.hr

